

## ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,  
завідувача кафедри декоративного мистецтва і реставрації  
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Руденченко Алли Андріївни

на дисертацію Рашевської Анни Анатоліївни

на тему «Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх  
дизайнерів в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти»,  
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»

зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

***Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.***

Дисертація Анни Рашевської присвячена комплексному науковому аналізу та розробці педагогічної моделі формування національно-патріотичної компетентності у майбутніх дизайнерів. Авторка розглядає проблему з позиції поєднання візуальної культури, професійної підготовки й ціннісно-етичного компонента, що відповідає сучасним викликам, зокрема в контексті російсько-української війни, кризи культурної ідентичності, потреби протистояти гібридним впливам та глобалізаційним розмиванням національної ідентичності.

Актуальність теми є беззаперечною, адже особливо в умовах війни, інформаційної боротьби та процесів євроінтеграції посилюється потреба у формуванні покоління фахівців, які поєднуюватимуть високий рівень дизайнерської майстерності з національною гідністю, естетичним чуттям до українського спадку, здатністю до культурного посередництва та протидії апропріації. У роботі порушено важливу проблему у сучасній дизайн-освіті — як уникнути кітчевого або декоративного використання національних мотивів та розвивати критичне мислення студентів щодо того, де межа між культурною репрезентацією і вульгаризацією традицій, сформувати розуміння суті, контексту та сенсів.

Свідченням значущості та актуальності дисертаційної роботи є її зв'язок з темою науково-дослідної роботи кафедри дизайну Запорізького національного університету «Освіта і практика дизайну: Шляхи розвитку в контексті діджиталізації і євроінтеграції» (реєстраційний номер № 0121U113246) однією з виконавців якої є А. А. Рашевська.

Зважаючи на викладене, тема дисертаційного дослідження А. А. Рашевської, що присвячена розв'язанню проблемі підготовки майбутніх фахівців з дизайну в контексті формування національно-патріотичної компетентності є актуальною та відповідає вимогам часу.

***Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.*** До найбільш значущих наукових результатів А. А. Рашевської слід віднести:

- виокремлення структурних компонентів національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, серед яких: патріотизм, ціннісне ставлення до культури, емпатія та культурна чутливість, етична відповідальність, саморефлексія, креативність, критичне мислення, інноваційність та адаптивність, комунікаційні та презентаційні навички, знання культурної спадщини, аналітичні здібності, вміння інтегрувати національні елементи у дизайнерські рішення, культурна обізнаність та крос-культурна комунікація, технологічні навички проектування з національними мотивами;

- моделювання та теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі освітнього процесу формування національно-патріотичної компетентності майбутніх бакалаврів дизайну та визначення ефективних педагогічних умов її реалізації, зокрема шляхом удосконалення форм, методів і засобів навчання, зокрема шляхом залучення інтерактивних форм і ігрових методів навчання, що забезпечують формування досліджуваної компетентності та змістова модернізація дисциплін «Історія мистецтв», «Історія дизайну», «Проектування» етнонаціональними, культурними смислами, що формують базу для творчої самореалізації у курсових і дипломних роботах;

- здійснення комплексного наукового обґрунтування поняття «національно-патріотична компетентність» у сфері дизайнерської освіти, зокрема формулювання авторських визначень понять «національно-патріотична компетентність» та «національно-патріотична компетентність майбутніх дизайнерів», а також уточнення ключових понять понятійно-категоріального апарату дослідження: «національна компетентність», «патріотична компетентність», «майбутній дизайнер», «професійна підготовка», а також компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості національно-патріотичної компетентності (креативний, професійний, конструктивний, репродуктивний, критичний).

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.***

Аналіз змісту дисертації та публікацій А. А. Рашевської підтверджує наукову обґрунтованість та достовірність отриманих результатів. Вступна частина дослідження містить науковий апарат, що дозволяє чітко уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, методи інтерпретації одержаних результатів та їх алгоритм.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується за допомогою теоретичної обґрунтованості вихідних позицій та їх експериментальної перевірки, застосуванням методів наукового дослідження,

таких як аналіз, узагальнення, систематизація, моделювання, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу є ключовим аспектом дисертаційної роботи, оскільки вона відповідає темі дослідження, його об'єкту, предмету, меті та завданням, забезпечуючи цілісність і послідовність у викладі дослідження, допомагає чітко структурувати та аргументувати представлені висновки.

***Достовірність висновків і новизна отриманих результатів.*** Об'єкт, предмет, мета дисертаційної роботи сформульовані та логічно пов'язані, що дозволило визначити основні завдання та успішно їх виконати, про що свідчать отримані дисертанткою результати дослідження. Дисертація А. А. Рашевської має наукову новизну, яка забезпечується отриманими результатами дослідження, а саме: запропоновано та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів; уточнено й конкретизовано поняття національно-патріотичної компетентності у фаховій площині дизайну, в структуризації компонентів досліджуваної компетентності, а також у розробці структурно-функціональної моделі, що може бути застосована в закладах вищої мистецької та педагогічної освіти; запропоновано поділ компетентності на структурні елементи, в які інтегровано креативність, емпатію, культурну чутливість, здатність до впровадження етнодизайну у сучасні проєкти та ін.

Погоджуємось з тим, що практичне значення отриманих у дослідженні результатів полягає у можливості їх використання для розроблення методичних матеріалів щодо організації ефективної професійної підготовки дизайнерів у закладах вищої освіти. Беззаперечно, матеріали дослідження можуть використовуватися науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти з метою підготовки майбутніх дизайнерів, а також у процесі розроблення й оновлення освітньо-професійних програм, навчальних планів і робочих програм професійно-орієнтованих навчальних дисциплін.

***Повнота викладу основних результатів дослідження в опублікованих працях.***

Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 25 публікаціях автора, з них 18 одноосібні, зокрема: 6 – відображають основні наукові результати дисертації (1 – у зарубіжному науковому виданні, 1 – у науковому виданні, що реферується міжнародною наукометричною базою), 16 – апробаційного характеру, 3 – додатково відображають наукові результати дисертації. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача.

Таким чином, зміст, обсяг, кількість публікацій відповідають вимогам МОН України щодо оприлюднення основного змісту дисертації на здобуття наукового

ступеня доктора філософії.

Отже, А. А. Рашевська на належному рівні виконала поставлені наукові завдання та оволоділа методологією наукової діяльності, що надає дисертантці право публічного захисту основних положень дисертаційної роботи.

***Оцінка змісту дисертації та її завершеність.***

Зміст дисертаційної роботи структурований, послідовний та логічний. У дисертаційній роботі в повній мірі розкрито сутність формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів. Підтверджені та виконані усі п'ять завдань.

Дисертаційна робота має класичну структуру, складається з вступу, трьох розділів, поділених на параграфи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження; зазначений зв'язок роботи з науковими програмами та темами; визначені мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження; окреслено комплекс методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі «Національно-патріотична компетентність як актуальна проблема сучасної системи дизайн-освіти» на здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень з проблеми формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, вітчизняного та закордонного досвіду дизайн-освіти в контексті збереження національної ідентичності. Сформульовано визначення поняття «національно-патріотична компетентність», «національно-патріотична компетентність майбутніх дизайнерів» та уточнено тлумачення понять «національна компетентність», «патріотична компетентність», «майбутній дизайнер», «професійна підготовка» шляхом ретельного аналізу сучасних досліджень і визначення їхніх ключових аспектів. Здійснено аналіз сучасного стану сформованості національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів та визначено її сутність та структуру, зокрема приділено увагу аналізу міжнародного досвіду професійної підготовки дизайнерів (здійснено огляд досвіду майже 15 країн, серед яких США, Італія, Німеччина, Фінляндія, Велика Британія, Японія, Іспанія, Франція, Швеція та ін), що дозволило більш чітко окреслити місце української практики в глобальному освітньому контексті. Здійснено концептуалізацію основ формування досліджуваної компетентності через застосування прото- та архетипів образотворення.

У другому розділі «Методичні засади формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти» на підставі аналізу наукових джерел визначено зміст та обґрунтовано добір доцільних форм, методів та засобів для формування

національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, а також визначено критерії, їх показники та кореляцію до рівнів сформованості досліджуваної компетентності. Наведено результати моделювання процесу формування структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, як алгоритму дій щодо вдосконалення даного явища.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти» описано організацію проведення експериментального дослідження ефективності впровадження структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти. Здійснено аналіз статистичних якісних та кількісних результатів експериментального дослідження формування досліджуваної компетентності.

Висновки та загальні висновки дисертаційної роботи відповідають сформульованим завданням і впливають з його основних положень. Розміщені у додатках матеріали розширюють та унаочнюють зміст дисертації, сприяючи повноті її сприйняття.

Отже, дисертація є цілісним науковим дослідженням, що відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

**Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.** Попри високий науковий рівень дисертаційного дослідження та його практичну значущість, доцільно звернути увагу на окремі аспекти, які можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків автора:

1. Схвально, що в дисертації наявна чітка методична та смислова диференціація понять «національно-патріотична компетентність», «національна компетентність», «патріотична компетентність», що дозволяє оперувати єдиним понятійним апаратом у дослідженні (підрозділ 1.1), зокрема для сприйняття культурних символів, прото- та архетипів як об'єктів патріотичного конструювання (підрозділ 1.3). Однак варто приділити увагу обережному трактуванню етнокоду: не як інструмента патріотичного впливу, а як делікатного процесу пізнання й художнього переосмислення традицій.

2. Дослідження побудоване на ґрунтовному аналізі переважно нормативних і освітньо-наукових джерел. Авторка доклала значних зусиль до формулювання поняття «національно-патріотична компетентність», та уточнення понять «національна компетентність», «патріотична компетентність», «майбутній дизайнер», «професійна підготовка» у контексті підготовки дизайнерів. Проте слід звернути увагу на те, що частина дефініцій, зокрема щодо «етичної

відповідальності» та «чутливості до культурних нюансів» має загальноосвітній, універсальний характер і потребує чіткого обґрунтування саме в професійній площині дизайну, зазначивши, якою мірою ці категорії трансформуються у візуально-комунікаційній сфері. Ці поняття тісно пов'язані з національною свідомістю, а робота набула б більшої значущості, якби у фокусі уваги були глибші філософські й соціологічні дискурси про патріотичне, етнічне, національне, фольклорне (наприклад, через роботи Бенедикта Андерсона, Пола Рікера, Чарльза Тейлора, Ернста Гобсбаума та ін).

3. Занадто велика кількість компонентів компетентності (ціннісні, рефлексивні, креативні, вольові, емоційні, інформаційні...) (підрозділ 1.4 стор. 93-99), може ускладнити її реальне формування, оцінювання та валідацію в освітньому процесі, що несе загрозу ускладнення її педагогічної реалізації. Зокрема не зовсім зрозуміло, як саме національно-патріотична компетентність інтегрується в професійні компетентності дизайнера без ризику підміни фахової сутності професії ідеологічними установками: надмірна зосередженість на світоглядних чи ідеологічних аспектах може розмити специфіку саме професійної діяльності дизайнера, яка має бути універсальною в етичному й комунікативному плані. Професійна підготовка дизайнера має ґрунтуватися на художньо-естетичних і етнокультурних засадах, а не на домінанті ідеологічного змісту, що може суперечити відкритості мистецького мислення. Тому може утворитись загроза домінування патріотичних наративів над формотворчими, креативними та художньо-інтерпретативними складовими.

4. Незважаючи на комплексність структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, психологічні механізми формування патріотичної установки залишаються на периферії дослідження. Поняття переконань, ціннісних орієнтирів, рефлексивної оцінки – слабо представлені.

5. У третьому розділі дисертації представлено статистичні дані результатів дослідно-експериментальної роботи, висвітлені як кількісні, так і якісні зрушення (підрозділ 3.2). Однак, для посилення доказовості ефективності реалізованої моделі доцільно було б доповнити статистичні узагальнення конкретними прикладами з окремих закладів вищої освіти, з урахуванням їхніх локальних особливостей — освітніх, культурних або регіональних контекстів візуальної ідентичності. Крім того, робота виграла б від розширення соціально-демографічного аналізу вибірки з урахуванням таких змінних, як вік, гендер, національність, етнічна приналежність, тощо, що надало б дослідженню більшої емпіричної глибини та соціокультурної чутливості.

Уточнимо, що зазначені зауваження носять рекомендаційний характер, і не знижують значущості виконаного дисертаційного дослідження, що є самостійною завершеною працею.

**Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.**  
Дисертаційна робота Рашевської Анни Анатоліївни на тему «Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною дослідницькою роботою, що має вагомое теоретичне й практичне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує на позитивну оцінку й відповідає вимогам до дисертацій третього освітньо-наукового рівня, вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії» (№44 від 12.01.2022 р.), а її авторка варта присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

**Офіційний опонент:**

доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри образотворчого мистецтва  
та дизайну Київського столичного університету  
імені Бориса Грінченка,  
Член Спілки дизайнерів України

 **Алла РУДЕНЧЕНКО**

